

Сербіна Н.Ф.,* Кучмій О.П.**

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ СУЧАСНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Стаття посвячена культурній дипломатії, з допомогою якої держава може не тільки підвищити ефективність зовнішньої політики, а й підняти престиж власної країни, уряду; подолати упередженість щодо країни; зміцнити міжнародний авторитет держави.

The article is dedicated to cultural diplomacy as an instrument of increasing not only the state foreign policy efficiency, but also as a country and government prestige enhancement driving force. Moreover, this aspect of diplomacy is aimed to overcome prejudice as for a country and to strengthen its image on the international arena.

Стаття присвячена культурній дипломатії, за допомогою якої держава може не тільки підвищити ефективність зовнішньої політики, а й підняти престиж власної країни, уряду; подолати упередженість щодо країни; зміцнити міжнародний авторитет держави.

Ключові слова: культурна дипломатія, Франція, Велика Британія, Німеччина, мультикультурне суспільство, мультикультуралізм, франкофонія.

Невід'ємною складовою державної політики міжкультурного співробітництва є зовнішня культурна політика, що розробляється з метою формування позитивного культурного іміджу країни в світі, враховуючи багаті історичні традиції культури та динаміку сучасного культурного життя в умовах різноманіття і свободи вираження, заборони цензури і плюралізму ідей; взаєморозуміння і довіри, рівноправного та взаємовигідного партнерства, оптимізації участі країн у системі міжкультурного співробітництва. Культурна присутність держав за кордоном, як і зарубіжна культурна присутність у самих країнах, сприяють їх гідному утвердженню в світовій політиці, що відповідає їхнім історичним надбанням, геополітичному становищу, потенціалу та ресурсам. Відповідно до специфіки пріоритетів, кожна країна розробляє власну національну стратегію здійснення зовнішньої культурної політики.

За допомогою використання такого специфічного інструменту досягнення політичних цілей, як культурна дипломатія, держава може не тільки підвищити ефективність зовнішньої політики, а й підняти престиж власної країни, уряду, політики як в міжнародному політичному середовищі, так і серед світової громадськості; подолати упередженість щодо

* кандидат історичних наук, доцент кафедри країнознавства Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

** кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

країни, зменшити вплив негативних тенденцій політико-ідеологічного походження, зміцнити міжнародний авторитет держави, продемонструвати відкритість суспільства та його демократичні цінності; вплинути на формування багатопольосної системи міжнародних відносин, яка відображає культурно-політичне розмаїття та взаємозалежність сучасного світу; сформувати позитивний економічний клімат для іноземних інвестицій, сприяти розвитку туристичної індустрії; представити культуру як складову формування державного бренду; позиціонувати політику держави, що має високий науковий, інтелектуальний та культурний потенціал [1-3].

У сучасній практиці міжнародних відносин термін «культурна дипломатія» використовується Францією як синонім зовнішньої культурної політики держави; в Австрії, Нідерландах та Швеції – «міжнародна культурна політика», як спрямована зовнішньополітична доктрина, а у Великій Британії – «міжнародні культурні відносини», що символізують міжкультурну взаємодію [4].

Незважаючи на спільність цілей, які ставлять перед собою європейські держави, здійснюючи культурну дипломатію, відмінності все ж існують. Наприклад, Австрія та Велика Британія прагнуть модернізувати свій імідж через культуру, мистецтво, культурні обміни, експорт та туризм. Зокрема, Австрія намагається сформувати імідж сучасної, прогресивної держави; Велика Британія – підкреслити творчий потенціал та наукову інноваційність; Нідерланди прагнуть бути «культурно вільним портом» [4].

Окрім того, культурна дипломатія має різний статус у системі зовнішньої політики кожної держави. Наприклад, для Франції – це найстаріший і найефективніший пріоритетний інструмент зовнішньої політики. Однак, фактично всі держави-суб'єкти міжнародних відносин більшою мірою зацікавлені у використанні культурної дипломатії задля утвердження позитивного і привабливого образу своєї країни у світовій політиці.

На думку перших американських практиків у сфері культурної дипломатії, Р.-М. Макмюррея та М. Лі, «національні культури – це загальна сума досягнень націй, їх власний спосіб виражати самобутність, мислити та діяти. Тому головною метою культурної дипломатії є представлення цих відмінностей у сфері міжкультурного співробітництва» [5].

Поняття «культурна дипломатія» використовується для опису процесу обміну ідеями та інформацією, мистецтвом, способом життя, системами цінностей, традиціями, віруваннями та іншими аспектами культури для сприяння кращому розумінню між народами. Але «культурна дипломатія» може виступати як «вулиця з одностороннім рухом», а не двостороннім обміном, коли одна держава концентрує свої зусилля на просуванні своїх національних інтересів (політики, мови, ідентичності) у світовому культурному полі [6].

Культурна дипломатія використовувалась як трансформована ідея старих місіонерських традицій, щоб, по-перше, переконливо розповідати світові про досягнення певної країни не тільки в культурній, а й політичній, економічній та соціальній сферах; по-друге, для кращого розуміння зарубіжних культур (У. Глейд); звертаючись до проблеми ототожнення політики культурної дипломатії та зовнішньополітичної пропаганди, інший дослідник К. Малкехі, вважає, що вони мають спільні характеристики, тобто здійснюються урядовими структурами, що представляють національні інтереси за кордоном. Але пропаганда, як правило, використовується в якості інструменту інформаційного та психологічного впливу (через розповсюдження кінопродукції, новин, радіопередач тощо) задля нав'язування переконань у неправильності зовнішньої політики тієї чи іншої країни. Натомість культурна дипломатія використовує непрямі методи позиціонування через технології публічних відносин і реалізується через освітні програми та культурні обміни [7].

Деякі зарубіжні дослідники вважають, що культурна дипломатія – це форма «м'якої сили», що має стати важливою складовою інструментарію міжнародних відносин. Транс-

формація державної політики пов'язана з «м'яким» впливом культури та ідеології, завдяки якому національна єдність, універсалізація культур і міжнародні інституції набувають додаткового значення в міжнародних відносинах; «кооптована або м'яка сила» включає «силу привабливих ідей або можливостей встановити пріоритетний політичний порядок денний та визначити взаємовідносини шляхом забезпечення національних інтересів з урахуванням уподобань іншої сторони» (Дж. Най) [8]. Цієї ж точки зору дотримується С. Шнайдер, що також характеризує культурну дипломатію як приклад «м'якої сили», яка дає змогу переконати через культуру, цінності та ідеї на протигагу «жорсткій силі», що завойовує або примушує за допомогою військового тиску. Саме культурна дипломатія, на думку автора, перемогла «холодну війну», але сьогодні, коли деякі країни намагаються експортувати свої демократичні ідеали й цінності, культурна дипломатія трансформується в другорядний інструмент публічної дипломатії, оскільки вважається занадто м'яким у порівнянні з іншими інструментом впливу [9].

Культурна дипломатія завжди відігравала важливу роль у відносинах великих європейських країн із зовнішнім світом тому, що «економічна та військова потужність може забезпечити їй провідні позиції на міжнародній арені, але цього недостатньо, щоб завоювати серце та погляди світової спільноти» [10].

Аналізуючи проблему ефективності культурної дипломатії, зазначимо, що прорахунки стратегій деяких країн у сфері міжкультурного співробітництва пояснюються культурною експансією, що призводить до напруженості у взаємовідносинах між державами. Урядова та громадська підтримка культурної дипломатії, як правило, має ситуативний характер. Наприклад, США намагаються нейтралізувати помилки своєї культурної дипломатії, що проявилися внаслідок подій 11 вересня 2001 року, зокрема, було ухвалено 7 нових законодавчих актів у цій сфері, засновано міжнародні видання з проблем міжцивілізаційного діалогу, створено та профінансовано з державного бюджету нові телерадіостанції із спрямованими каналами культурної взаємодії, розпочато фундаментальні дослідження з питань культурної дипломатії та її можливостей у двосторонніх відносинах [9].

Дозволимо собі розпочати, за аналогією з іншими дослідженнями, з дефініції терміну «культурна дипломатія» Влучним є, на нашу думку, тлумачення наведене «Українською дипломатичною енциклопедією» (автори статті – вітчизняні дослідники Ожеван М.А. та Кучмій О.П.), які визначають культурну дипломатію як:

1) Зовнішню культурну політику (культурополітику), мета якої полягає в збереженні національної культури, обстоюванні національно-культурної ідентичності в міжнародному співробітництві тощо; поєднує політику держави щодо певних сфер культурної діяльності, культуру зовнішньополітичної діяльності, інструментальне використання культури та культурних норм у зовнішньополітичних діях.

2) Врахування в дипломатичній діяльності держави культурних факторів задля досягнення міждержавного порозуміння через подолання культурних бар'єрів; 3) використання різноманітних чинників, культури, мистецтва й освіти з метою захисту й просування на міжнародній арені національних інтересів [11, с.381].

Таким чином, культурна дипломатія визначається як наукова субстанція та як реальність політики міжкультурного співробітництва, має національну специфіку і технології здійснення, використовується як інструмент міждержавного співробітництва або «м'якого впливу» задля забезпечення національних інтересів на глобальному, регіональному і національному рівнях.

У сучасних міжнародних відносинах використовуються традиційні моделі міжкультурного співробітництва, кожна з яких характеризується специфікою і національними по-

літичними стратегіями. Ці моделі характеризують зовнішню політику Франції, Великої Британії та Німеччини.

Перша модель відображає спрямовану зовнішню політику Французької Республіки, яка системно включає міжкультурне співробітництво у практику міжнародних відносин. Культурна дипломатія Франції характеризується жорсткою централізацією та прямим державним контролем, тобто політика міжкультурного співробітництва здійснюється через урядові структури (Міністерство закордонних справ, Міністерство культури та комунікацій) або визначені національні установи (інформаційно-культурні центри дипломатичних місій, наприклад, в Україні – Французький культурний центр) в зарубіжних країнах.

Британська модель базується на принципі опосередкованого контролю (так званий «принцип «витягнутої руки»), коли міжкультурне співробітництво фінансується повністю або частково урядом, як правило, Форін Офісом, у той час як адміністративна та координуюча відповідальність за реалізацію делегована неурядовим інститутам (наприклад, Британській Раді).

Своєрідним середнім варіантом між французькою та британською моделями є німецька децентралізована організаційна модель, яка ґрунтується, з одного боку, на відносному контролі з боку держави та певною мірою на централізації міжнародної культурної діяльності, з іншого – на принципі дистанціювання під влади («*Staatsferne*»), характерного для федеративного державного устрою Німеччини. Міністерство закордонних справ ФРН формулює офіційні керівні принципи політики міжкультурного співробітництва, реалізує їх у двосторонніх угодах, а практичну реалізацію зовнішньополітичної культурної стратегії здійснюють неурядові установи (наприклад, Інститути Гете), діяльність яких фінансується державою в межах відведеної для них компетенції [1].

Таким чином, аналіз політики двостороннього міжкультурного співробітництва в рамках Європейського Союзу дає можливість визначити три традиційні європейські моделі міжкультурного співробітництва, кожна з яких характеризується специфікою і національними політичними стратегіями Франції, Великої Британії та Німеччини.

Розглянемо більш докладніше визначені моделі.

Французька Республіка в умовах глобальних зрушень прагне позиціонувати себе у світі як індустріально і технологічно розвинута держава з прогресивною внутрішньою та зовнішньою політикою, як мультикультурне суспільство, в якому забезпечуються культурна самобутність та різноманіття різних етнічних спільнот. Аналіз зовнішньополітичних стратегій держави дає можливість охарактеризувати її як сучасну державу середнього рангу або «владу середнього рівня, яка здійснює глобальний вплив», що відображає специфіку зовнішньої політики держави та універсальний характер діяльності зовнішньополітичних установ Франції [12-14].

Реалізація такої «політики величі» та постійне намагання зберегти міжнародний статус політичного лідера не тільки на регіональному, а й на світовому рівнях, потребує від французького уряду мобілізації всіх ресурсів влади – політичних, військових, економічних та культурних. Активна зовнішня культурна політика виступає ефективним засобом консолідації французької нації, зміцнення міжнародних офіційних і неформальних зв'язків з іншими державами світу та засобом формування привабливого образу Франції на міжнародній арені. Культурна дипломатія як інструмент політики міжкультурного співробітництва є винаходом Франції і спочатку передбачала здійснення урядом просвітницької політики з метою посилення присутності та політичного впливу національної культури і французької мови у країнах, які історично перебували під протекторатом Франції до розпаду колоніальної системи [15-16]. В сучасній міжнародній практиці така полі-

тика розглядається як символічна або «м'яка влада», пов'язана з концепцією захисту національних інтересів держави та прагненням зміцнити політичні позиції у світі, що не передбачає виникнення «агресивного націоналізму», а, навпаки, декларує принципи різноманіття та поваги до рівності всіх культур і націй [8].

Французька модель політики міжкультурного співробітництва і культурної дипломатії передбачає пріоритетну роль держави в її реалізації на протигагу англосаксонській моделі, де значну частину функцій щодо зовнішньої культурної діяльності перебирає на себе приватний сектор. Однак, певні елементи англосаксонської моделі використані Францією у реалізації зовнішньої культурної політики, в першу чергу, доктрини спрямованої Франкофонії, складовими якої є наступальна політика захисту французької мови і культури, спеціальні просвітницькі та культурні програми, що мають відповідний ідеологічний контекст [14; 17].

Втілення доктрини спрямованої Франкофонії та політики міжкультурного співробітництва відноситься до компетенції Міністерства закордонних справ, зокрема, до компетенції Головного управління з питань міжнародного співробітництва і розвитку, трансформованого з попереднього Управління культурних відносин, яке опікувалося питаннями міжкультурного співробітництва з 1945 року.

Зазначимо, що французька культурна дипломатія має на меті:

- поширення французької мови і культури як засобу здійснення зовнішньої політики, спрямованої на зміцнення позицій Франції в інших країнах світу;

- як форми постійної присутності та домінування в політико-культурному середовищі франкофонних держав;

- як складової позиціонування Французької республіки через програми освітніх обмінів та організацію спеціальних культурних подій. Зокрема, Відділ у справах культурного співробітництва і Франкофонії Головного управління з питань міжнародного співробітництва та розвитку Міністерства закордонних справ Французької Республіки (понад 35 відсотків бюджету МЗС) розробляє стратегії просування ідеології Франкофонії, яка полягає у підтримці багатомовності в Європі, сприянні культурному розвитку, поширенні культурних продуктів та послуг, в тому числі, в аудіовізуальному просторі, модернізації культурних та освітніх закладів [19].

Політика відомчих урядових структур – Міністерства культури і комунікацій, Міністерства освіти – спрямована на просування доктрини спрямованої Франкофонії в європейському регіоні, зокрема, в країнах, де франкофонна спільнота визнана на державному рівні (Андорра, Бельгія, Ліхтенштейн, Люксембург, Монако, Нідерланди, Швейцарія) і політично підтримує зміцнення позицій Франції як лідера об'єднаної Європи. Так, внаслідок збільшення політичного, економічного, наукового, духовного і культурного впливу Франції через програми зовнішньополітичної діяльності держави формується транснаціональний франкофонний культурний простір і нові напрями співробітництва.

Вертикаль міжкультурного співробітництва поєднує зовнішньополітичні відомства Франції з дипломатичними представництвами в країнах перебування (відділи культури і співробітництва) та інформаційно-культурними центрами, діяльність яких перебуває в компетенції радників з культурних питань. До їх функцій належить реалізація стратегій культурної дипломатії, проведення відповідних культурницьких акцій, розподіл коштів, забезпечення керівництва проектами у сфері науково-технічного співробітництва, а саме: підтримка ідеології правової держави і ринкової економіки; поширення обмінів між представниками інтелектуальних і мистецьких кіл Франції та країн перебування, підтримка перекладів французької літератури іноземними мовами, надання освітньо-консультатив-

ної підтримки викладанню французької мови; розвиток партнерських відносин між закладами вищої освіти; обмін науковцями, а також реалізація спільних науково-дослідних проектів; популяризація французької аудіо-, відео- та кінопродукції тощо [19].

Основним інструментом культурної дипломатії визначено французькі культурні центри, яких налічується 176 у країнах перебування, в тому числі 4 створені в рамках окремих двосторонніх угод про співробітництво (Гвінея–Конакрі, Мозамбік, Намібія та Нігерія). Саме вони, як структурний підрозділ зовнішньополітичних відомств, на практиці реалізують політику міжкультурного співробітництва, приділяючи особливу увагу поширенню франкофонності в іншомовному культурному середовищі [18].

Перші такі заклади було створено ще до Першої світової війни (Лондон, Мадрид, Флоренція та Санкт-Петербург), які спеціалізувалися, головним чином, на реалізації програм освітніх обмінів. Друге покоління з'явилося наприкінці Другої світової війни і було пов'язане з голлістською концепцією «м'якого домінування» Франції в світі: наприкінці 1943 року численні інститути були створені для поширення французької культури та за кордоном [20]. Підкреслимо, що діяльність таких інститутів в країнах, з якими Франція пов'язує старі колоніальні зв'язки, є значно ефективнішою порівняно з потужною конкуренцією Франкофонії в інших країнах з боку розвинутих держав Заходу.

Політико-культурній присутності Франції та позиціонуванню її зовнішньополітичних інтересів сприяють численні приватні фонди, завданням яких є поширення французької мови та культури через «людей доброї волі будь-яких поглядів, політичних і релігійних течій». Так, недержавними структурами культурної дипломатії є Alliance Francaise, l'Association francaise d'action artistique, La Maison des cultures du monde, l'Association pour la diffusion de la pensée francaise, Unifrance films pour le cinéma, Т ilvision France International (TVFI), France Edition та інші. Неприбуткова громадська організація Альянс Франсез (Alliance Francaise), заснована 1883 року з ініціативи таких відомих діячів, як Ф. де Лессеп, Л. Пастер, Е. Ренан, Ж. Верн і П. Камбон, сьогодні має понад 1070 філій по всьому світу і фінансується за рахунок приватних коштів. Альянс офіційно визнаний Міністерством закордонних справ Франції як інструмент громадської дипломатії, що координує діяльність розгалуженої мережі фонду [18].

Для Великої Британії, на відміну від Франції, культурна дипломатія не відразу стала пріоритетним напрямом зовнішньополітичної діяльності, хоча і посідала чільне місце в зовнішньополітичній стратегії. До 1940-х років культурному чиннику зовнішньої політики не приділялося достатньо уваги, оскільки статус «колоніальної імперії» визначав домінуючі позиції британської культури й англійської мови в країнах Азії та Африки. Як зазначав колишній прем'єр-міністр Великої Британії Пальмерстон, британці не мають вічних друзів, так само, як і вічних ворогів, а мають тільки вічні і постійні інтереси. В той же час, на формування принципів культурної дипломатії, на відміну від Франції, вплинула відсутність внутрішньої культурної консолідації в самій країні і прагнення Шотландії, Уельсу та Північної Ірландії позиціонувати себе як окремі нації, нетотожні англійській. Британська культурна дипломатія перетворилася на складову зовнішньої політичної пропаганди, а зовнішня культурна діяльність обмежувалася діяльністю культурних інститутів, головною метою яких стало просування англійської мови за кордоном [21].

Початок «холодної війни» та втрата статусу колоніальної імперії призвели до нових геополітичних пошуків Великої Британії, що мали забезпечити державі позицію впливового глобального політичного лідера. В самій же країні вироблення і реалізація стратегії зовнішньої культурної політики сприяло культурній консолідації нації, виступило ефективним засобом зміцнення позицій держави на світовій арені, визначило нові пріоритети

співробітництва з іншими країнами, зокрема, Центральної та Східної Європи, Африки та Азії. З метою збереження своїх геополітичних позицій та забезпечення національних інтересів в протистоянні двох наддержав – США та СРСР – Велика Британія прагнула залишатися відносно незалежною і використовувала для цього всі доступні методи, в тому числі технології культурної дипломатії, що посіла важливе місце в зовнішній політиці країни. Зовнішньополітичні відомства та культурні інститути значно розширили сферу своєї традиційної діяльності – налагодити систему і мережі міжкультурних та освітніх обмінів, активізувати видавництво і розповсюдження позиційних матеріалів, сприяти поширенню британських культурних продуктів і послуг з метою формування позитивного сприйняття Великої Британії та заохочення країн до активного співробітництва з нею [19].

Із закінченням «холодної війни» Велика Британія, як і більшість західних країн, стала перед необхідністю трансформації принципів зовнішньої політики, відходу від концепції «війни ідей» і вироблення нових механізмів міжнародного культурного співробітництва. Культурна дипломатія перетворилася на пріоритетний напрям зовнішньополітичної діяльності, про що свідчить регулярне звернення до проблем зовнішньої культурної політики у британському парламенті та збільшення обсягів її державного фінансування [23].

Сучасна британська модель політики міжкультурного співробітництва і культурної дипломатії базується на принципі «втягнутої руки». Міжнародне культурне співробітництво фінансується повністю або частково урядом, як правило МЗС, у той час як адміністративна та координуюча відповідальність за його реалізацію делегована незалежним інститутам.

Втілення стратегії культурної дипломатії Великої Британії відноситься до компетенції Міністерства закордонних справ, зокрема, Департаменту стратегічного планування та інформації. МЗС здійснює розробку та втілення принципів публічної дипломатії держави, а також інших управлінь з питань зовнішньої політики щодо окремих регіонів і проблем глобалізації.

Питання просування національних інтересів на регіональному і глобальному рівнях, політичної підтримки позицій Великої Британії відноситься також до компетенції інших урядових структур, зокрема: Ради мистецтв Великої Британії, Департаменту з питань освіти та науки, Комісії музеїв та мистецьких галерей, Ради мистецтв Шотландії та Уельсу, Департаменту з питань культури, медіа та спорту тощо.

Основним інструментом культурної дипломатії Великої Британії є Британська Рада – приватний заклад, заснований 1936 року. Близько третини коштів для функціонування вона отримує від Міністерства закордонних справ, понад дві третини становлять прибутки від власної діяльності, в тому числі, викладання англійської мови. Нині в світі нараховується понад 250 Британських Рад у 110 країнах світу. Британська Рада має повноваження визначати керівні цілі своєї діяльності та призначати власних членів правління, за винятком двох, які призначаються Управлінням культурних відносин МЗС. Однак головні принципи зовнішньої культурної діяльності визначаються «Стратегічними керівними принципами МЗС для Британської Ради» («FCO Strategic Guidelines for BC»), які готуються один раз на два роки. До головних завдань Британської Ради відносяться: - зміцнення позицій Великої Британії за кордоном; - створення умов для позитивного сприйняття зарубіжними урядами, бізнесменами та інвесторами перспектив тісного співробітництва з британськими представниками уряду та бізнесу; - встановлення різноманітних міжкультурних та освітніх контактів з громадянами інших країн [24].

Британська Рада у своїй діяльності активно використовує новітні технології й пропонує широкий спектр інформаційних послуг для реалізації своїх культурних та освітніх

проектів у країнах перебування, зокрема, програма «Knowledge and Learning Centers» є найбільш ефективним культурно-інформаційним проектом. Серед головних проектів, що реалізуються урядом Великої Британії через Британську Раду можна назвати програму «Think UK», завданням якої є формування позитивного іміджу Великої Британії у Китаї, покращення розуміння цілей і принципів політичної, економічної та культурної діяльності держави, інформування китайської громадськості про головні здобутки Великої Британії в різних сферах діяльності, налагодження інтелектуального та культурного співробітництва між державами; програма «Open Minds», започаткована як відповідь на події 11 вересня 2001 року і спрямована на визначення міжкультурних та міжрелігійних відмінностей між західними державами та країнами ісламського світу [21].

Становлення німецької культурної дипломатії тісно пов'язане з історією Німеччини впродовж усього ХХ століття, що суттєво вплинуло на характер і специфіку німецької зовнішньої культурної політики. Сучасні характерні риси німецької культурної дипломатії почали формуватися після Другої світової війни, коли перед урядами як Західної, так і Східної Німеччини постала проблема позбутися негативних асоціацій та ототожнень усього німецького з фашизмом, голокостом, геноцидом, нетерпимістю до «інших» тощо (наприклад, спроба пов'язати назву Аушвіц з життям і творчістю видатних німецьких авторів Гете та Шіллера). Тому, німецька культурна дипломатія була спрямована на формування образу «нормальності» («normality»), на відміну від Франції, головним напрямом культурної дипломатії якої було формування образу «національної величі» («national greatness»). Розкол Німеччини в 1949 році призвів до протистояння та боротьби між обома державами за право на «правильне» представлення культурних надбань німецького народу, що тривало впродовж усього періоду «холодної війни». Німецька культурна дипломатія 1950-х років розглядалась як опосередкована підтримка німецького експорту («вивчаючи німецьку, купуючи німецьке»). Діяльність інститутів, головним чином, зосереджувалася на презентації оновленої Німеччини на міжнародній арені та мовних освітніх програмах.

Важливим етапом становлення німецької культурної дипломатії став прихід до влади канцлера В. Брандта, уряд якого визначив нові пріоритети для культурної дипломатії, назвавши культуру «третім стовпом» зовнішньої політики. Зовнішня культурна діяльність відтепер розглядалась як складова німецької зовнішньої політики, поряд з політикою та економікою, а головними цілями німецької культурної дипломатії стали налагодження міжкультурного діалогу та співробітництва, активізація культурних та освітніх обмінів. Наприкінці 1970-х років німецький уряд проголосив культуру важливою складовою зовнішньополітичної стратегії держави, яка «має допомагати політичній інтеграції Європи в її культурному вимірі», а німецьку культурну дипломатію – складовою євроінтеграційної політики держави. Важливим напрямом діяльності стало розширення культурної присутності в країнах «третього світу».

Завершення «холодної війни», об'єднання Німеччини та прихід до влади представника консервативної партії Г. Коля несуттєво вплинули на загальну стратегію зовнішньої культурної політики та культурної дипломатії, але з 1990-х років спостерігається значне зменшення бюджетного фінансування цього напрямку зовнішньої політики об'єднаної Німеччини [25].

Після подій 11 вересня 2001 року німецький федеральний уряд ініціював нову програму у сфері зовнішньої культурної політики – «Європейсько-ісламський міжкультурний діалог», спрямовану на покращення розуміння ісламських культурних і релігійних традицій та цінностей в Європі, налагодження політичного діалогу між двома культурно-цивілізаційними об'єднаннями, формування позитивного образу європейської культури в ісламських країнах тощо [26].

Офіційні керівні принципи зовнішньої культурної діяльності формулює Міністерство закордонних справ ФРН (Das Auswärtige Amt), яке бере участь у переговорах, що стосуються двосторонніх культурних угод та міжнародного культурного співробітництва. В зовнішньополітичних місіях посаду культурного аташе зазвичай обіймає професійний дипломат. У той же час практична реалізація зовнішньої культурної політики здійснюється багатьма приватними установами та закладами, діяльність яких фінансується державою, але саме на них покладається відповідальність у відповідних сферах їх компетенції. Так, Інститут Гете, який має понад 135 відділень у 75 країнах світу та 18 відділень у самій Німеччині, є найбільш відомим з таких «організацій-промоутерів». Головною метою діяльності Інституту є встановлення міжнародного культурного співробітництва з метою просування інтересів Німеччини за кордоном через програми культурного, мовного та освітнього характеру. Пріоритетним напрямом діяльності є формування багатокультурного та багатомовного європейського простору, особливо в контексті євроінтеграційних процесів. Важливою складовою зовнішньої культурної політики, що реалізується Інститутом Гете, є встановлення політичних та економічних зв'язків з державами Азії та Африки через політику міжкультурного співробітництва з діаспорою в Німеччині та розширення зарубіжної культурної присутності в країнах, вихідці з яких становлять найчисельніший відсоток іммігрантів [27].

Серед інших важливих установ можна назвати Deutsche Akademische Austauschdienst (DAAD), Alexander von Humboldt-Stiftung (AvH), Inter Nationes (IN) та Institut für Auslandsbeziehungen (IfA), які відповідають за міжнародні програми наукових досліджень, обміни студентами, «міжкультурний діалог з іншими країнами», міжнародний культурний та інформаційний обмін, тобто за сфери, які, як і викладання мов, відіграють важливу роль у зовнішній культурній діяльності Німеччини [1].

Проаналізовані авторами статті моделі культурної дипломатії свідчать про увагу державних інституцій до політики міжкультурного співробітництва та її вплив на зовнішню політику в сучасному світі. Ефективним інструментом є спрямована політика міжкультурного співробітництва на основі міжурядових угод та керівних домовленостей (французька модель), значну роль відіграє державна політика «вितягнутої руки» (британська модель), хоча Форін Офіс намагається контролювати участь держави у міжнародній культурній взаємодії. Компромісна модель характеризує зовнішню політику Німеччини, яка поєднує діяльність урядових та неурядових установ у досягненні цілей культурної дипломатії.

Література:

1. Lending M. Change and Renewal. Norwegian foreign cultural policy 2001-2005. Report. / <http://www.odin.dep.no/ud/english/doc/reports>.
2. Квасов О. К. Внешние культурные связи. Дипломатическая деятельность по развитию культурного сотрудничества. – М.: Изд-во Дипломатической Академии МИД России, 1998. – С. 36.
3. Сборник материалов круглых столов «Национальная культура в условиях глобализации» и «Политика и культура в диалоге цивилизаций». – М.: Издательство Дипломатической Академии МИД России, 2004. – 162 с.
4. Wyszomirski M. J., Dewey P. International Issues in Cultural Policy and Administration: A Conceptual Framework for Higher Education / <http://www.culturalpolicy.org>.
5. Sablosky J. A. Recent Trends in Department of State Support for Cultural Diplomacy: 1993-2002. / <http://www.culturalpolicy.org>.

6. Cummings M. C. Cultural Diplomacy and the United States Government: a Survey. Center for Arts and Culture, 2003 / <http://www.culturalpolicy.org>.
7. Mulcahy K. V. Cultural Diplomacy and the Exchange Programs: 1938-1978 // The Journal of Arts Management, Law and Society. – 1999. – Vol. 29, № 1 (Spring). – P.1.
8. Nye J. Soft Power: the means to success in World Politics. – N.Y.: Perseus Publishing, 2004 – 191 p.
9. Schneider C. P. Culture Communicates: US Diplomacy that Works. Discussion Papers in Diplomacy / <http://www.clingendael.nl/publications/2004>.
10. Schneider C. P. Diplomacy that works: «best practices» in cultural diplomacy / <http://www.culturalpolicy.org>.
11. Ожеван М. А., Кучмії О.П. Культурна дипломатія // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / Редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. – К.: Знання України, 2004. – Т. 1. – С. 380-381.
12. Djian J.-M. La diplomatie culturelle de la France a vau-l'eau // Le Monde diplomatique. – 2004. – Juin. – P. 28.
13. Vйdrine H. L'autre grandeur // Le Nouvel Observateur. – 1998. – № 1751. – P. 5-6.
14. Kourliandsky J.-J. Relations internationales et culture / <http://www.iris-france.org>.
15. Cerny P. Une politique de grandeur. – Paris: Flammarion, 1986. – 286 p.
16. Murville M. C. citй par Roche F. et Piniau B. Histoires de diplomatie culturelle des origines a 1995. La Documentation Francaise, 1995. – 295 p.
17. Legendre J. Avis presente au nom de la Commission des Affaires culturelles du Senat sur le projet de loi de finances pour 1999, adopte par l'Assemblee Nationale (N 67). – Tome XIII, Francophonie / www.senat.fr.
18. Wyszomirski M. J. International Cultural Relations: A Multi – Country Comparison / <http://www.culturalpolicy.org>.
19. Ministere Rapport des Affaires d'activite etrangeres 2004 // <http://www.diplomatie.gov.fr>.
20. Dumas T. L'Europe est l'avenir de la diplomatie francaise // Diplomatie&geopolitique. – 2005. – N 5 / <http://pokitik.tooblog.fr>.
21. The United Kingdom: Foreign Cultural Policy by Robin Baker / <http://ics.leeds.ac.uk>.
22. Vaughan J. R. A Certain Idea of Britain: British Cultural Diplomacy in the Middle East, 1945–57. / <http://ics.leeds.ac.uk>.
23. Cull N.J. Propaganda? / <http://www.britishcouncil.org/history>.
24. Baker R. The United Kingdom: Foreign Cultural Policy / <http://www.britishcouncil>.
25. Katzenstein P.J. Open Regionalism: Cultural Diplomacy and Popular Culture in Europe and Asia / <http://www.allacademic.com/meta>.
26. German Foreign Policy in Dialogue. A Quarterly E-Newsletter on German Foreign Policy Edited by Marco Overhaus, Hanns W. Maull and Sebastian Harnisch. / <http://www.deutsche-aussenpolitik>.
27. Das Jahrbuch des Goethe-Instituts 2005-2006 / <http://www.goethe.de/mmo/priv>.